

MEDICAL ETHICS

اخلاق پرشکی

• دکتورشہریار موسوی نژاد

• گروہ اخلاق پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید

بہشتی

آقای ۲۸ ساله ای دچار سانحه اتومبیل شده است. به دلیل شدت تصادف مامورین آتش نشانی و اورژانس پیش بیمارستانی قادر به خارج کردن او از اتومبیل نبوده و مصدوم نیز به علت خونریزی دچار افت فشار خون و کاهش سطح هوشیاری شده است. برای خارج کردن مصدوم از وسیله نقلیه تنها راه، آمپوته کردن پای اوست.

در چنین شرایطی چه باید کرد؟

بیماری به دلیل سانحه رانندگی به اورژانس بیمارستان آورده شده است
و علاوه بر آسیب دیدگی های مختلف، استخوان فمور و تیبیای پای
راست بیمار دچار شکستگی های متعدد شده است. اقدامات اورژانسی
برای بیمار انجام گرفته و شرایط او کنترل می شوند. بعد از چند روز
به دلیل بروز استئومیلیت مقاوم به درمان، آمپوتاسیون اندام تحتانی
راست از بالای ران، ضرورت پیدا می کند. اما بیمار به اینکار
رضایت نمی دهد.

❖ چه باید کرد؟

مادر کودک ۲ ساله ای که دچار تب بالا و تشنج شده است او را به بیمارستان آورده، در معاینه اولیه مختصری سفتی گردن احساس می شود و به تشخیص پزشک معالج باید برای کودک LP انجام شود اما مادر از دادن رضایت اجتناب می کند و می گوید همسرش در سفر است و بدون اطلاع او تصمیمی نمی گیرد.

❖ اقدام درست کدام است؟

امروزه رضایت آگاهانه به عنوان نقطه عطفی در شکل دهی رابطه پزشک و بیمار مورد توجه قرار میگیرد. **دیکشنری آکسفورد رضایت را به صورت "اجازه دادن برای روی دادن چیزی یا موافقت با انجام کاری" تعریف می کند:** این تعریف فهم عملی که انجام آن مورد رضایت واقع می شود را در بر نمی گیرد. در حیطه فعالیتهای پزشکی این دایره المعارف رضایت آگاهانه را "اجازه دادن برای انجام عملی با علم به پیامدهای احتمالی آن" تعریف می نماید.

منشور حقوق بیمار در ایران

• محور اول: دریافت مطلوب خدمات سلامت حق بیمار است.

• محور دوم: اطلاعات باید به نحو مطلوب و به میزان کافی در اختیار بیمار قرار گیرد.

• محور سوم: حق انتخاب و تصمیم‌گیری آزادانه بیمار در دریافت خدمات

سلامت باید محترم شمرده شود.

انواع رضایت

□ رضایت مفروض (presumed consent) :

در رضایت مفروض بیمار در جریان اقدامی که قرار است برایش انجام شود قرار گرفته و مخالفتی نکرده است. (سکوت علامت رضا)

❑ رضایت ضمنی یا تلویحی (Implied consent):

در رضایت تلویحی بیمار اقدامی دال بر همراهی با پروسیجر مد نظر از خود نشان می دهد. بیمار آن را با عمل و رفتار یا گفتار خود نشان دهد و عرف و عادت بر آن صحه بگذارد، مثل تماس با اورژانس و انتقال بیمار به بیمارستان

❑ موافقت (Assent) : رضایت صریح یا مطلق که بموجب آن بیمار به پزشک اختیار میدهد تا نسبت به معالجه بیماری خاص وی اقدام کند.

• صریح (Explicit): می تواند شفاهی و یا کتبی باشد.

• قبل از انجام هر گونه معاینه و اژن یا مقعد و قبل از انجام

اقدامات خاص مثل گرفتن خون رضایت بطور شفاهی

گرفته شود.

رضایت آگاهانه (Informed consent):

رضایت کتبی، که همان رضایت نامه امضا شده توسط بیمار یا اولیای قانونی اوست جهت انجام هرگونه عمل و اقدام درمانی.

• در موارد بستری در بیمارستان و اعمال تشخیصی و درمانی تهاجمی مثل جراحی، آندوسکوپی، برونکوسکوپی، تست ورزش، کاتتریزاسیون قلبی و ...

• بطور کلی در اقدامات تشخیصی و درمانی که با ریسک همراه است یا وقتی احتمال تشخیصی بیش از یک ناخوشی مختصر مطرح است، اخذ رضایت کتبی، ضروری است.

شرایط رضایت

۱- رضایت باید آزادانه باشد، یعنی بیمار با میل و اراده و

طیب خاطر، داوطلبانه رضایت خود را نسبت به اعمال

پزشکی اعلام کند

۲- رضایت باید آگاهانه باشد. یعنی بیمار در پی ارایه

یک رشته اطلاعات خاص راجع به درمان و آزمایش و

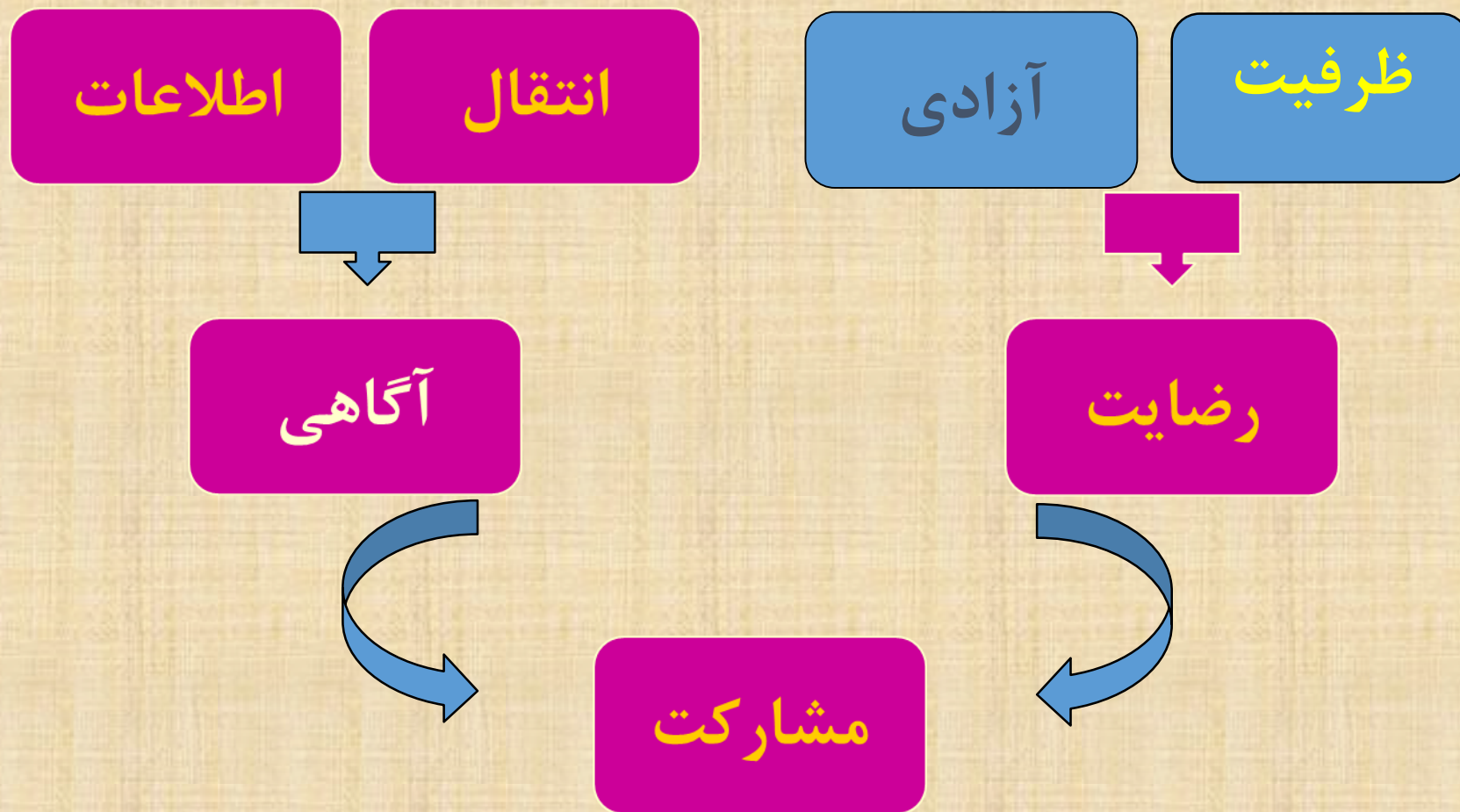
پیامدهای آن، آگاهانه رضایت خود را اعلام کرده باشد.

شرایط رضایت

۳- رضایت دهنده باید عاقل، بالغ و واجد اهلیت قانونی باشد، بنابراین رضایت صغیر، دیوانه و مست فاقد ارزش قانونی است.

۴- رضایت بیمار باید قبل از عملیات درمانی یا همزمان با آن ابراز شود

ارکان رضایت آگاهانه

Informed Consent Process

- Threshold elements:
  - Decision-making capacity
  - Voluntariness
- Information elements:
  - Disclosure
  - Understanding
- Authorization:
  - Indication of agreement
  - Consent forms:
    - Consistent with disclosure
    - Readable

تعریف ظرفیت تصمیم گیری

۱- توانایی بیمار جهت دادن رضایت آگاهانه برای

یک اقدام درمانی

۲- capacity

توانایی بیمار برای درک اطلاعات مربوط به بیماری

و تصمیم گیری درمانی و درک سود و زیان اقدام

راه‌های تشخیص ظرفیت بیمار :

- سوال از بیمار در هنگام کسب رضایت و شروع ویزیت
- توجه به نحوه استدلال کردن بیمار
- توجه به ویژگی‌های فرهنگی بیمار (هر متوجه نشدنی عدم ظرفیت نیست)
- توانایی بیمار در درک اطلاعات و تشخیص پیامدهای تصمیم‌گیری بیمار
مهم است نه موافقت کردن او با نظر پزشک
- در صورت نیاز استفاده از روش‌های ارزیابی جامع‌تر

تفاوت ظرفیت و صلاحیت

ظرفیت (Capacity) یک اصطلاح پزشکی است و تعیین ظرفیت

توسط یک بالینگر انجام می شود اما صلاحیت (Competency) یک اصطلاح قانونی است و تعیین صلاحیت توسط دادگاه

انجام میشود

صلاحیت توانایی تصمیم گیری در همه امور زندگی به طور کلی است اما ظرفیت توانایی تصمیم گیری درمانی است

رضایت برای انجام چه اموری لازم است؟

❖ معاینه افراد زنده جهت رسیدن به تشخیص و سپس درمان بیمار

❖ معاینه افراد زنده برای اهداف پزشکی و تخصصی و پژوهشی

❖ معاینه افراد بعد از مرگ

❖ **توجه:** غیر از چند مورد استثنا، وجود رضایت بیمار جهت معاینه و درمان قبل از اینکه پزشک بیمار را معاینه و یا درمان کند، امری **ضروری** است.

مواردي که اخذ رضایت لازم نیست:

□ معاینه و اعلام سلامت فرد از نظر ابتلا به بیماری های مسری جهت اعلام به وزارت بهداشت.

□ معاینات متداول هنگام ورود به زندان، پرورشگاه و نظایر آن.

□ معاینه به دستور مراجع قضایی و محاکم .

□ معاینه مهاجران و مسافران به کشورهای گوناگون قبل از عزیمت و یادر مبادی ورودی کشورها و قرنطینه ها.

مواردي که اخذ رضایت لازم نیست:

- معاینات بهداشتی پرسنل صنایع غذایی.
- معاینات متداول استخدای و حین خدمت .
- معاینات دوره ای کودکان در مدارس.
- معاینات ورزشکاران هنگام گزینش و یا در حین بازی در تیم های ورزشی.
- معاینات پزشکی قانونی
- در موارد ضروری ، فوری و اورژانس اخذ رضایت لازم نمی باشد.

توجه !

❖ در هر عملی که منجر به عقیم شدن احتمالی در زوجه شود ، رضایت زوج لازم است.

❖ رضایت کودکان: باید از والدین و یا سرپرستان قانونی آنان اخذ شود. (مگر در موارد اورژانس).

❖ هنگامیکه اخذ رضایت جهت اعمال تشخیصی و درمانی برای کودکی از طریق خانواده امکان پذیر نمیباشد برای اخذ رضایت در قلمرو قانون باید از طریق محاکم قضایی اقدام کرد.

استثنائات کسب رضایت آگاهانه

مصونیت درمانی (Therapeutic Privilege) :

عبارتست از عدم ارائه اطلاعات به بیمار به این دلیل که گفتن اطلاعات باعث آسیب یا رنج جدی بیمار می شود .

انصراف (Waiver) :

بسیاری از بیماران می خواهند پزشک نقش تصمیم گیرنده را داشته باشد

برائت در درمان بیماران

اخذ برائت به چه معناست؟

- اخذ برائت این است که پزشک قبل از شروع به اقدام تشخیصی و درمانی ،
خطرات احتمالی را به بیمار یا ولی او تذکر دهد و کتباً "برائت اخذ نماید تا در صورت بروز خسارت، مسئول و مدیون (ضامن) نباشد.
- با اخذ برائت به پزشک اجازه داده میشود تا بر اساس تخصص و صلاحیت خود بتواند
در مقام تشخیص یا درمان، بیمار را با توجه به موازین علمی در معرض آسیب های احتمالی ملازم باروشهای طبی قرار دهد.

رضایت و برائت در درمان بیماران

تفاوت رضایت و برائت چیست؟

❖ اگر پزشک فقط رضایت گرفته باشد، در صورت بروز مرگ، نقص عضو یا خسارت مالی، **ضامن است** ولی اگر برائت نیز تحصیل کرده باشد و تقصیری هم مرتکب نشده باشد، عهده دار خسارت پدید آمده نیست.

❖ اصل برائت با توجه به ماده ۴۹۵ قانون مجازات اسلامی از مواردی است موجب سقوط ضمان می شود.

البته در صورت تقصیر پزشکی، برائتی که قبل از درمان گرفته شده، باعث سقوط ضمان نیست.

رضایت و برائت در درمان بیماران

بند ج ماده ۱۵۸ - موارد زیر قابل مجازات نیست :

... هر نوع عمل جراحی یا **طبی مشروع** که با **رضایت شخص** یا

اولیاء یا سرپرستان یا نمایندگان قانونی وی و رعایت موازین

فنی و علمی و نظامات دولتی انجام می شود. در موارد

فوری اخذ رضایت ضروری نیست.

رضایت و برائت در درمان بیماران

❖ از نظر قانون، رضایت و برائت چه افرادی پذیرفته است؟

❖ با توجه به بند ج ماده ۱۵۸ و نیز ماده ۴۹۵ قانون مجازات اسلامی،

رضایت و برائت را باید **اول از همه از خود بیمار** اخذ نمود، مگر در افراد

بیهوش، نابالغ و مجنون، که باید از ولی آنها رضایت و برائت گرفت.

❖ از طرفی در کسانی که از نظر قانونی نیاز به سرپرست دارند مانند افراد

نابالغ، مجنون، محجور و سفیه، **اخذ رضایت و برائت از سرپرست** آنها

الزامی است. از جمله افراد دیگری که از نظر قانونی رضایت و برائت

آنها مورد پذیرش است، نمایندگان قانونی بیمار می باشند.

❖ البته از نظر شرع مقدس اسلام منظور از ولی، به ترتیب اولویت، پدر،

جد پدری، حاکم شرع، و در شرایط خاص بستگانی از اومی باشند.

رضایت و برائت در درمان بیماران

ماده ۴۹۵: هرگاه پزشک در معالجاتی که انجام میدهد موجب تلف یا

صدمه بدنی گردد ، ضامن دیه است مگر آنکه عمل او مطابق

مقررات پزشکی و موازین فنی باشد، یا این که قبل از معالجات

برائت گرفته باشد و مرتکب تقصیری هم نشود و چنانچه اخذ برائت

از مریض بدلیل نابالغ یا مجنون بودن او ، معتبر نباشد و یا

تحصیل برائت از او به دلیل بیهوشی و مانند آن ممکن نگردد ،

برائت از ولی مریض تحصیل می شود.

رضایت و برائت در درمان بیماران

تبصره ۱: در صورت عدم قصور یا تقصیر پزشک در علم و عمل برای وی ضمان وجود ندارد هرچند برائت اخذ نکرده باشد.

تبصره ۲: ولی بیمار اعم از ولی خاص است مانند پدر و ولی عام که مقام رهبری است. در موارد فقدان یا عدم دسترسی به ولی خاص، رئیس قوه قضائیه با استیذان از مقام رهبری و تفویض اختیار به دادستان های مربوطه به اعطاء برائت به طبیب اقدام می نماید.

ماده ۴۹۶: پزشک در معالجاتی که دستور انجام آن را به مریض یا پرستار و مانند آن صادر می نماید، در صورت تلف یا صدمه بدنی ضامن است مگر آنکه مطابق ماده (۴۹۵) عمل نماید.

برائت از ضمان

ماده ۴۹۷ : در موارد ضروری که تحصیل برائت ممکن

نباشد و پزشک برای نجات مریض، طبق مقررات اقدام به

معالجه نماید، کسی ضامن تلف یا صدمات وارده نیست.

